

مدل رهبری خدمتگزار در سیره نظری و عملی امام خمینی (ره)

مفهوم « رهبری خدمتگزار »^۱ برای اولین بار در سال ۱۹۷۷ میلادی در محافل علمی مدیریت مطرح شد. رهبری خدمتگزار، رهبری است که تمایل زیادی به برانگیختن و هدایت پیروان دارد، امیدواری را در آنها تقویت می کند و از طریق ایجاد روابط اثربخش و کیفی، دیگران را مورد تفقد قرار می دهد. صاحب نظران، شاکله ی رهبری خدمتگزار را در قالب دوسازه ی اصلی مطرح می کنند:

- رفتار اخلاقی؛
- توجه به زیردستان.

رهبر خدمتگزار به شیوه ی اخلاقی عمل می کند و زیردستان را برای رشد و موفقیت، هم از منظر شخصی و هم از جهت حرفه ای، تشویق نموده و توانمند می سازد.^۲

با عنایت به سیره نظری و عملی امام خمینی و همچنین تحلیل محتوای فرمایشات آن بزرگوار در مجموعه ۲۲ جلدی صحیفه امام، به خوبی می توان دریافت که ایشان نمونه ی بارزی از رهبری خدمتگزار است که می تواند به عنوان الگوی نقش رهبران خدمتگزار مورد استفاده قرار گیرد. امام خمینی (ره) بعنوان شخصیتی بی نظیر، در زندگی سراسر پر برکت خود به عنوان انسان نمونه اجتماعی، به بهترین نحو به ایفای نقش های اجتماعی خود پرداخته اند. موفقیت بی نظیر او در برپایی نظام اسلامی و نفوذ خلل ناپذیر ایشان در قلوب ملت ایران، تأیید گر موفقیت ایشان در ارائه نقش های مختلف رهبری ایشان است. در نگاه امام خمینی « حکومت » به عنوان « خدمتگزاری » و « حاکمان » به عنوان « خادمان » مردم می باشند. ایشان نه تنها مسوولان نظام جمهوری اسلامی را به عنوان خدمتگزار ملت معرفی می کنند، بلکه انبیای الهی را نیز به عنوان خدمتگزاران ملت دانسته و در یکی از بیانات خویش پس از آنکه توفیق خدمتگزاری به مردم را موهبتی الهی برمی شمردند، اظهار می دارند: « انبیا خودشان را خدمتگزار می دانستند نه اینکه یک نبی ای خیال کند حکومت دارد به مردم، حکومت در کار نبوده . اولیای بزرگ خدا، انبیای بزرگ همین احساس را داشتند: که اینها آمدند برای اینکه مردم را هدایت کنند، ارشاد کنند، خدمت کنند به آنها. شما هم احساس قلبی اتان این مطلب باشد که واقعا ما آمدیم که به این مردم خدمت کنیم و این خدمت به مردم خدمت به خودمان است. (صحیفه امام، جلد ۱۵، ص ۳۵۸)

در گفتار و عمل امام خمینی به موارد بسیاری بر می خوریم که بیانگر روحیه ی بالای خدمتگزاری در ایشان است که در ذیل به برخی فرمایشات ایشان در این زمینه اشاره می گردد:

^۱ Servant leadership

^۲ Schneider sherry and George winnette, "Servant Leadership Versus transformational leadership & organization, Development Journal, Vol.32, No.1, 2011, PP.60-77.

- اگر به من بگویند خدمتگزار، بهتر از این است که بگویند رهبر؛ رهبری مطرح نیست، خدمتگزاری مطرح است، اسلام ما را موظف کرده که خدمت کنیم. (صحیفه امام، جلد ۱۰، ص ۴۶۳)
- من با مردم ایران برادر هستم، و خود را خادم و سرباز آنان می دانم. (صحیفه امام، جلد ۵، ص ۳۵۴)
- من از خدای تبارک و تعالی توفیق همه را می خواهم. من از بیرون آمده ام که خدمت به شما بکنم. من خادم شما هستم، من خادم ملت شما هستم. (صحیفه امام، جلد ۶، ص ۴۹)
- من آمده ام تا پیوند خدمتگزاری خودم را به شما عزیزان عرضه کنم، که تا حیات دارم خدمتگزار همه هستم، خدمتگزار ملت‌های اسلامی، خدمتگزار ملت بزرگ ایران، خدمتگزار دانشگاهیان و روحانیان، خدمتگزار همه قشرهای کشور و همه قشرهای کشورهای اسلامی و همه مستضعفین جهان. (صحیفه امام، جلد ۱۰، ص ۴۷۲)
- این جانب که یک نفر از خدمتگزاران علمای اعلام و ملت اسلام هستم، در مواقع خطیر و برای مصالح بزرگ اسلامی، حاضرم برای کوچکترین افراد تواضع و کوچکی کنم، تا چه رسد به علمای اعلام و مراجع عظام - کثرالله امثالهم - . (صحیفه امام، جلد ۱، ص ۴۱۳)
- من دعا گوی همه شما هستم و خدمتگزار همه ملت. و من امیدوارم که بتوانم این خدمتم را تمام کنم، و فرصت پیدا بکنم که این خدمت را تمام بکنم. (صحیفه امام، جلد ۷، ص ۱۲)
- خمینی دست یکایک شما را می بوسد و به یکایک شما احترام می گذارد و یکایک شما را رهبر خودش می داند، که بارها گفته ام من با شما یکی هستم. (صحیفه امام، جلد ۱۴، ص ۴۷۴)
- امام خمینی (ره) در آخرین فراز از وصیت نامه سیاسی الهی می فرمایند: بدانند که با رفتن یک خدمتگزار در سد آهنین ملت خللی حاصل نخواهد شد که خدمتگزاران بالا و والاتر در خدمتند. (صحیفه امام، جلد ۲۱، ص ۴۵۴)

این جملات، کلام بزرگ مردی است که تمام آزادگان جهان اخلاق و رفتار او را سرلوحه عمل خویش قرار داده اند. فرهنگ خدمتگزاری را باید در سیره این ابرمرد تاریخ ساز جستجو کرد. مردی که تمام سختی‌ها را به جان خرید تا بتواند به اسلام و جامعه اسلامی خدمت کند. خدمتی که شاید در طول سالیان پس از صدر اسلام به فراموشی سپرده شده بود. امام خمینی (ره) به عنوان معمار انقلاب اسلامی که توانست تأثیر فوق‌العاده‌ای بر نحوه نگرش و رفتارهای مردم در اقصی نقاط جهان داشته باشد، قطعاً مدیر بسیار موفقی بوده است که الگوهای رفتاری و نقش‌های رهبری ایشان می‌تواند نصب‌العین کارگزاران در جوامع اسلامی باشد. امام خمینی (ره) بعنوان شخصیتی بی نظیر، در زندگی سراسر بر برکت خود به عنوان یک انسان الهی، به بهترین نحو به ایفای نقش‌های اجتماعی خود پرداخته اند. یکی از مهمترین نقش‌هایی که به وسیله امام (ره) ایفا شده است، نقش‌های مدیریتی و رهبری ایشان می‌باشد، اما متأسفانه بعلت عدم استخراج و تنظیم نقش‌های امام (ره) در این زمینه در قالبی علمی و مدون، امکان بهره‌برداری مناسب از الگوهای نقش امام (ره) وجود نداشته است.

از آنجا که عملیات مدیریت تأثیرپذیر از سیستم ارزشی و فرهنگی حاکم بر جامعه می‌باشد، لذا ضروری است که الگویی بومی مبتنی بر ارزشهای مقدس اسلامی برای مدل رهبری خدمتگزار طراحی و تبیین گردد. امام خمینی(ره) به عنوان الگوی مدیر موفق در جهان اسلام، در طول حیات پربرکت خود به ایفای نقش مدیریت پرداختند که تدوین و مستندسازی تجربیات موفق ایشان در زمینه رهبری خدمتگزار می‌تواند برای مدیران در جهان اسلام و سایر جوامعی که خواهان حاکمیت ارزش‌های اخلاقی و معنوی در سازمانهای خود هستند، راهگشا باشد. به نظر می‌رسد که بررسی نقش‌های مدیریتی و رهبری امام با رویکرد رهبری خدمتگزار می‌تواند سبک جدیدی را عرضه نماید که تضمین‌کننده کارآیی و اثربخشی مدیران در عصر اطلاعات و ارتباطات باشد.

سید محمد مقیمی
moghimi@ut.ac.ir